

3. ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ: ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

3.1 ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΜΦΥΛΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αναπαραγωγή της έμφυλης ανισότητας (European Commission, 2018, [Georgetown Institute for Women, Peace and Security, 2021](#)) που παρατηρείται ακόμη στο σύγχρονο κοινωνικό, εργασιακό και εκπαιδευτικό πλαίσιο δυσκολεύει την προώθηση της ισότητας των φύλων και την αξιοποίηση των διαφορών τους ως συγκρίσιμου πλεονεκτήματος για την κοινωνία. Η ταύτιση των έμφυλων ρόλων με το βιολογικό φύλο έχει αναδείξει την ιδεολογία του *σεξισμού* και τις πολιτισμικές και θεσμικές πρακτικές αποκλεισμού (έμπρακτες ή λεκτικές) που αυτός φέρνει. Ο σεξισμός νομιμοποιεί και διαιωνίζει την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, καθώς θεωρεί ότι οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων είναι βιολογικά καθορισμένες και συνεπώς είναι φυσικές και αναπόφευκτες. Εάν όμως απομονωθούν οι αντικειμενικές βιολογικές διαφορές από την πολιτισμική κατασκευή των έμφυλων ρόλων, φαίνεται ότι οι ανισότητες και οι πρακτικές αποκλεισμού δεν έχουν καμία βιολογική νομιμοποίηση ούτε είναι φυσικές ή αναπόφευκτες (Kalantzis, & Cope, 2013: 219).

Παρόλα αυτά σήμερα οι διαφωνίες για την ισότητα των φύλων είναι εντονότερες από ποτέ, καθώς δεν υπάρχει μία μόνο συνταγή για να αποκατασταθούν οι ανισότητες που προκάλεσε ο σεξισμός. Ούτε και μια γενικευμένη αποδοχή των διαφορετικών εκφάνσεων του φύλου που διευρύνεται σημαντικά πέρα από το δίπολο αρσενικό-θηλυκό (*βιολογικό φύλο*) και τις βιολογικά κληρονομημένες διαφορές των ατόμων. Πιο συγκεκριμένα, το *βιολογικό φύλο* λογίζεται ως μια κατηγορία σωματικής διαφοράς που διαφοροποιεί τα άτομα ως προς την βιολογικά κληρονομημένη διαφορά ανάμεσα στα θηλυκά και στα αρσενικά άτομα ενός είδους. Επιπλέον όμως υπάρχουν και συμπεριφορικές διαφορές (όπως ιδέες, εικόνες, αντιλήψεις, (λεκτικοί και μη) αυτο-προσδιορισμοί και προτιμήσεις σεξουαλικότητας), καθώς και *έμφυλοι ρόλοι* (*κοινωνικό φύλο*) που είναι δύσκολο να καθοριστεί αν οφείλονται στη βιολογία ή σε κοινωνικοπολιτισμικούς παράγοντες. Έτσι το βιολογικό φύλο και η σεξουαλικότητα στις μέρες μας περιλαμβάνουν πολύ μεγάλη ποικιλία από τύπους σώματος, σεξουαλικές ταυτότητες και σεξουαλικές πρακτικές, ενώ θεωρείται ζήτημα προσωπικής επιλογής. Έτσι οι άνθρωποι μπορούν και επιλέγουν πιο εύκολα από ό,τι στο παρελθόν να αλλάξουν το σώμα τους για να μοιάσουν σε κάποιο σεξουαλικό πρότυπο (π.χ., τρανσέξουαλ). Παράλληλα, οι έμφυλες ταυτότητες δεν συνδέονται αποκλειστικά με το βιολογικό φύλο ή τη σεξουαλικότητα (π.χ., οι «μετροσέξουαλ» άνδρες). Ωστόσο, το κυρίαρχο στερεότυπο καταλογίζει στις σεξουαλικές προτιμήσεις κυρίως βιολογική/σωματική παρά συμβολική/πολιτισμική συμπεριφορά (Connell, 2005).

Συνολικά, το *βιολογικό και κοινωνικό φύλο*, η *σεξουαλικότητα* και οι *έμφυλες ταυτότητες* συνδέονται τόσο στενά ώστε ο διαχωρισμός των σωματικών/βιολογικών και συμβολικών/κοινωνικών χαρακτηριστικών μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού φύλου να μοιάζει απλοϊκός. Η σωματική και συμβολική ύπαρξη του ατόμου διαμορφώνεται μέσα από τη διασταύρωση των πολλαπλών συνδυασμών του βιολογικού φύλου, της σεξουαλικότητας και του κοινωνικού φύλου. Αυτή η σύνδεση είναι τόσο στενή ώστε καθιστά απαγορευτική την ακριβή διάκριση ανάμεσα στο βιολογικό και το κοινωνικό φύλο. Έτσι παρατηρείται ένας κόσμος με αναρίθμητες εναλλακτικές ταυτότητες, επιλογές και πολλούς τρόπους ζωής ενδεικτικό της διαφορετικότητας, του πολυκερματισμού και της ασάφειας που αντικατέστησε την πάλαι ποτέ σαφήνεια όσον αφορά τις σχέσεις των φύλων, τη σεξουαλικότητα και τους έμφυλους ρόλους (Kalantzis, & Cope, 2013).

Οι σύγχρονοι οργανισμοί μάθησης καλούνται να αντιμετωπίσουν αυτή την πραγματικότητα και την υπερδιαφορετικότητα που φέρνει. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή την πολυπλοκότητα, η Επιτροπή Ισότητας Φύλων (ΕΙΦ) του Πανεπιστημίου Πατρών υιοθετεί μια *διευρυμένη οριοθέτηση του φύλου* ώστε να συμπεριλάβει όλο το πλέγμα των έμφυλων ρόλων που αποδίδονται στα άτομα (το κοινωνικό φύλο) και συνδέονται με το βιολογικό φύλο, αλλά επηρεάζονται από κοινωνικοπολιτισμικούς παράγοντες και τις διαδικασίες κοινωνικοποίησης ή άτυπης μάθησης. Επίσης αποδέχεται όλες τις μορφές κατανόησης και έκφρασης της έμφυλης ταυτότητας και της σεξουαλικότητας.

3.2 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΣΔΙΦ

Με βάση το διεθνές και εθνικό πλαίσιο για την ισότητα των φύλων και στο πλαίσιο της αποτύπωσης του έμφυλου χάρτη του Πανεπιστημίου Πατρών, ο στόχος του παρόντος σχεδίου είναι διττός: αφενός στοχεύει στη διαμόρφωση ενός συμπεριληπτικού πλαισίου για την αξιοποίηση της **διαφορετικότητας** ως παραγωγικής δύναμης κοινωνικού μετασχηματισμού και συνοχής και αφετέρου στην **προώθηση πολιτικών έμφυλης ισότητας** και στη διαμόρφωση ενός εκπαιδευτικού, εργασιακού και κοινωνικού περιβάλλοντος στο Πανεπιστήμιο Πατρών, ελεύθερου από έμφυλες διακρίσεις/προκαταλήψεις.

Οι αρχές πάνω στις οποίες στηρίζεται το σχέδιο είναι:

A) Η παραγωγική διαφορετικότητα (productive diversity)

Η διαφορετικότητα είναι ένα εγγενές χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης, καθώς προκύπτει από τη σύνθεση των διαφορετικών διαστάσεων που προσδιορίζουν την ταυτότητα κάθε ανθρώπου (υλικές, σωματικές και συμβολικές διαφορές). Επιπλέον, οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από «υπερ-διαφορετικότητα» ('super-diversity') (Vertovec 2007). Έτσι η διαφορετικότητα εκδηλώνεται ως μια φυσιολογική κατάσταση της σύγχρονης κοινωνικής ζωής, και όχι ως κάτι ιδιαίτερα ξεχωριστό ('commonplace diversity') (Wessendorf, 2013). Η ύπαρξή της προωθεί την αυξανόμενη από-τυποποίηση των παραδοσιακά εμπεδωμένων μορφών και κριτηρίων της κοινωνικής διαφοροποίησης (Quin et al., 2014).

Μια βασική διάσταση της σύγχρονης διαφορετικότητας είναι το φύλο και οι έμφυλες ταυτότητες που λογίζονται πέρα και έξω από προκαταλήψεις για τους έμφυλους ρόλους. Το πολυοριθμικό πλαίσιο αυτό-ορισμού της σύγχρονης έμφυλης ταυτότητας και οι διαφοροποιημένες οπτικές και τα ταλέντα των ατόμων αποτελούν κινητήρια δύναμη νέων παραγωγικών σχέσεων και συσχετίσεων στην κοινωνία της μάθησης και ένα συγκρίσιμο παραγωγικό πλεονέκτημα. Οι σύγχρονες κοινωνίες και οι οργανισμοί μάθησης όπως το Πανεπιστήμιο, έρχονται αντιμέτωποι με έννοιες όπως «φύλο/α», «έμφυλος/η/ο», «σεξισμός», «έμφυλη βία», «έμφυλες διακρίσεις» «κοινωνικό φύλο», «ταυτότητα φύλου», «έμφυλη (αν)ισότητα» με την ταυτόχρονη ανάγκη επανακαθορισμού τους ώστε να ανταποκριθούν σε μια διαρκή πολιτισμική διαδικασία αποδοχής της πολλαπλότητας και της υπέρ-διαφορετικότητας.

Συνολικά, η αξιοποίηση των ατομικών διαφορών με έναν συμπεριληπτικό και κοινωνικά δίκαιο τρόπο εστιάζει στη δυναμική συσχέτιση των διαφορών και στη διαμόρφωση κοινών τόπων δράσης και βίωσης. Οδηγεί δηλαδή σε ένα μοντέλο ανάπτυξης, της *παραγωγικής διαφορετικότητας* (productive diversity) (Cope & Kalantzis, 1997), που έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο και τη διαφορετικότητά του και αναδεικνύει τη διαφορά ως συγκριτικό πλεονέκτημα και πόρο κοινωνικής ανάπτυξης σε αντιδιαστολή με τις επικρατούσες μονοπολιτισμικές και ομογενοποιητικές πρακτικές. Στόχος του είναι η ισότητα, η πρόσβαση, η συμμετοχή και η εξάλειψη των ανισοτήτων (Αρβανίτη, 2013:13) με όρους συνεργατικότητας, διαπραγμάτευσης, αλλά και επίγνωσης της αμφισημίας και του ρίσκου στις κοινωνίες της διακινδύνευσης και του κοσμοπολιτισμού. Στο πλαίσιο αυτό η κάθε είδους διαφορά αποτελεί *παραγωγικό πόρο* (productive resource) διευκολύνει την *ανθρώπινη σύνδεση* (human bonding), την *ανταλλαγή* (sharing) και τη *σχεσιακή μάθηση* (relational learning) συμβάλλοντας στον κοινωνικό μετασχηματισμό με όρους ισότητας (Arvanitis, 2016).

B) Το συμπεριληπτικό Πανεπιστήμιο (inclusive university)

Ως οργανισμός μάθησης το Πανεπιστήμιο δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μια **συμπεριληπτική εκπαίδευση** (inclusive education) που παρέχει ίσες ευκαιρίες μάθησης σε όλους αναγνωρίζοντας όμως τις πολλαπλές διαστάσεις της διαφορετικότητας των ατόμων (υλικές, σωματικές και συμβολικές διαφορές) και των κοινωνικών ομάδων, καθώς και τις διαφοροποιημένες ανάγκες τους (Kalantzis & Cope, 2013). Η διασφάλιση της «ίσης μεταχείρισης στην εκπαίδευση» (UNESCO, 2020) συνδυάζεται με την καταπολέμηση έμφυλων και άλλων διακρίσεων, αποκλεισμών και στερεοτύπων αλλά και την διευκόλυνση της πρόσβασης σε ευκαιρίες μάθησης μέσα από την αναδιάρθρωση των προγραμμάτων σπουδών και των ερευνητικών δραστηριοτήτων. Το συμπεριληπτικό Πανεπιστήμιο αντιλαμβάνεται την

διαφορετικότητα (συμπεριλαμβανομένου και των έμφυλων και πολιτισμικών διαφορών) ως συστατικό στοιχείο βιώσιμης και δίκαιης ανάπτυξης και δημοκρατικής συνύπαρξης. Επιπλέον διασφαλίζει ένα κοινό όραμα όλων των μελών της κοινότητάς του για την συμπερίληψη μέσα από την συστηματική καταγραφή και τεκμηρίωση όλων των δεδομένων που αφορούν στην ισότιμη πρόσβαση και την εξάλειψη των διακρίσεων και των αποκλεισμών. Τέλος μεριμνά για την λογοδοσία μεταξύ όλων των μετόχων και τη διαφάνεια.

Συνολικά το συμπεριληπτικό Πανεπιστήμιο διασφαλίζει

- **Την έμφυλη ισότητα** (ίσα δικαιώματα, υποχρεώσεις και ευκαιρίες) όλων των μελών της κοινότητάς του ανεξαρτήτως φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού, κάτι που συνάδει με τα ανθρώπινα δικαιώματα και την κοινωνική δικαιοσύνη (European Commission 2016a; 2016b).
- **Την ισότητα ευκαιριών** ως προς τις ευκαιρίες πρόσβασης, μάθησης και επαγγελματικής ανέλιξης όλων των μελών της κοινότητας.
- **Την έμφυλη προσέγγιση της οργανωσιακής κουλτούρας** μέσα από: ισότιμη κατανομή αρμοδιοτήτων και ρόλων στη λήψη των αποφάσεων, μείωση έμφυλης περιθωριοποίησης, πρόληψη/αποτροπή διακρίσεων και σεξουαλικής παρενόχλησης/έμφυλης βίας, εξάλειψη γλώσσας και συμβόλων που αναπαράγουν ρητούς ή άρρητους αποκλεισμούς και διακρίσεις, την ευαισθητοποίηση των μελών της κοινότητας για θέματα έμφυλων ταυτοτήτων και τέλος την *αναστοχαστική* ικανότητα των μελών της κοινότητας να αντιμετωπίζουν εμποδωμένες έμφυλες προκαταλήψεις καθώς αυτές αναπαράγουν σιωπηρά/έμμεσα σεξιστικά πρότυπα και πρακτικές και επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τις καθημερινές αλληλεπιδράσεις και τον τρόπο λήψης αποφάσεων (ΕΛΙΑΜΕΠ, 2021).
- **Τη συμπεριληπτική εκπαίδευση και έρευνα** μέσα από την αναθεώρηση των προγραμμάτων σπουδών και έρευνας ώστε να συνυπολογίζεται η διάσταση του φύλου και να καταπολεμούνται οι έμφυλες προκαταλήψεις/διακρίσεις (EIGE, 2016).
- **Τη μετασχηματιστική ηγεσία με δέσμευση στην ισότητα φύλων** που δημιουργεί ένα υποστηρικτικό κλίμα μάθησης και συνεργασίας, μεριμνά για την προσωπική ανάπτυξη όλων των μελών της κοινότητας, κινητοποιεί όλους/ες σε καινοτομικές και δημιουργικές δράσεις, εντοπίζει νέες μορφές επίλυσης προβλημάτων/συγκρούσεων, αναθεωρεί με συνεργατικό τρόπο διαδικασίες και πλαίσια που δημιουργούν ανισότητες, εξασφαλίζει τη δέσμευση της κοινότητας σε ένα κοινό όραμα (Bass & Riggio, 2014).